

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Трубачева Світлана Едуардівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу інновацій та стратегій розвитку освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

Алексєєнко Тетяна Федорівна,

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу інновацій та стратегій розвитку освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

Дистанційна освіта частіше за все розглядається як комплекс освітніх послуг, що надаються широким верствам населення певної країни та за її межами шляхом організації спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, яке базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (з використанням теле- і радіоресурсів, комп'ютерних засобів, цифрових технологій зв'язку і комунікації, освітніх платформ, мережевих систем та ін.).

До специфічних особливостей дистанційного навчання під час карантину можна віднести попередню невизначеність терміну його проведення, оскільки він завжди детермінований підвищеним рівнем захворюваності у конкретному суспільстві, зокрема і серед дітей та учнівської молоді, та зростаючим ризиком бути жертвою зараження. Що підтверджується як перебігом поширення пандемічного covid-19, його хвилеподібним посиленням і появою нових мутацій, так і попереднім досвідом загострення сезонних захворювань (в тому числі від різних штамів грипу). Однак вперше питання організації дистанційного навчання постало в Україні тільки в умовах пандемії covid-19. Що виявило (на початку) певну неготовність до такої форми освіти як педагогів, так і самих учнів, а також великі труднощі її організації. Значною мірою це було пов'язано як з недостатністю ресурсів та досвіду цифрової комунікації учасників освітнього процесу, нагальною потребою в освоєнні інноваційних технологій, так і з фактором несистемності та певної тимчасовості явища, яке вносило деструкцію у традиційний освітній процес.

Для сучасної системи освіти, з урахуванням наявних викликів, важливо, щоб її організаційний компонент та навчально-методичні розробки для використання у дистанційній формі навчання були цілісними, систематизованими за класами, предметними курсами, темами – такими, щоб навчання у дистанційному форматі можливо було розпочати, при потребі, у будь-який період навчального року. З урахуванням чинного законодавства України в галузі освіти, перелік предметів

чи тем навчальних програм, видів навчальних занять, які здійснюються за технологіями дистанційного навчання, визначаються закладами освіти [1; 2], але в межах Типових освітніх програм та Державного стандарту освіти для кожної із ланок освіти (початкової, середньої, старшої школи).

Сучасна дистанційна освіта в Україні здійснюється, переважно, у віртуальному освітньому просторі, який передбачає проектування електронного освітнього середовища з урахуванням найновітніших комп'ютерних технологій. Для його ефективного функціонування і зворотного зв'язку від отримувачів освітніх послуг активно використовуються також різні освітні платформи і соціальні мережі, сайти освітніх закладів, блоги та мікроблоги, хмарні технології. Завдяки ним забезпечується не тільки комунікативний компонент, а й можливості налагодження мультимедійних систем обміну, реалізації освітніх та соціальних проектів, вікі-проектів, їх презентації, розміщення фрагментів цифрового вмісту (зображення, відео чи аудіо), створення системи спільних редакторських офісів тощо.

У відповідності до технологічних потреб і можливостей дистанційного освітнього середовища науковцями, кращими педагогами та залученими фахівцями з цифрових технологій розробляються нові освітні методичні підходи, які базуються як на цифровій грамотності, так і на психологічно орієнтованих принципах побудови дистанційного освітнього процесу: надлишковості, доступності спостереження, доступності когнітивного досвіду суб'єкта, насиченості навчального середовища, його пластичності, позасуб'єктної просторової локалізації та автономності існування, синхронізації середовища, векторності, цілісності, мотивогеності, іммерсивності, інтерактивності.

З урахуванням особливостей організації, сучасне дистанційне освітнє середовище визначається і як комплекс послуг, якими може скористатися будь-яка людина, і як технічна система, яка розкривається як сукупність інформаційних ресурсів, технічних засобів і каналів телекомунікації. Дистанційна освіта передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також володіння вчителями технологіями дистанційного навчання [1; 3; 4].

Система організації дистанційної взаємодії віддалених один від іншого суб'єктів навчання спрямована на створення сприятливих умов їх продуктивної діяльності, вирішення проблем доступності освітнього контенту і взаєморозуміння, поетапного розвитку необхідних навичок комунікації, адекватну оцінку результатів навчання. Завдяки створення й обов'язковому веденню в Україні електронних журналів класу (студентської групи), електронних відомостей успішності, налагодженому режиму дистанційного навчання і зворотного зв'язку, систематичного підвищення цифрової компетентності педагогів та достатнього їх забезпечення комп'ютерами і доступом до мережевих систем та освітніх платформ, здійснюється систематичний моніторинг освітнього процесу та його оцінювання.

Науково-методичне забезпечення дистанційної освіти включає: методичні (теоретичні та практичні) рекомендації щодо розроблення й використання педагогічно-психологічних та інформаційно-комунікаційних технологій

дистанційного навчання; критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання; змістове, дидактичне та методичне наповнення веб ресурсів. Сучасні напрацювання з розвитку дистанційної освіти спрямовані на скорочення кількості зусиль, присвячених пошуку інформації і збільшенню можливостей її опрацювання. Мережа інтернет, залучена до створення освітнього простору, постійно розширює свої можливості, сервіси, розміщує інформацію, яка є значущою з точки зору освіти. Так, сучасні засоби телекомунікації, залучені майже в усі галузі освітньої діяльності, використовуються у процесі підготовки школярів і дають можливість появи нових освітніх технологій, без яких стає неможливим розв'язання постійно поновлюваного спектру завдань, що висуває сучасна освіта. Інтернет-навчання, як основа безперервної освіти, спрямоване на оволодіння учнями навичками самостійної освіти.

Виклики сучасного глобалізованого суспільства, зокрема пов'язані з поширенням covid-19 і його модифікацій, та у зв'язку з цим карантинних обмежень, які вже стали доволі регулярними в Україні, вносять свої корективи в систему дистанційної освіти. Вона стає більш затребуваною, підвищується актуальність питань, пов'язаних з організацією навчання різних вікових груп учнів, вибором інтернет-платформ для організації освітньої діяльності учнів, з готовністю учнів і педагогів до їх використання, поєднанням у професійній діяльності педагогів традиційних методів навчання зі специфічними для дистанційної освіти. В цій ситуації підвищується увага до проблеми процесуальності, рішення якої значною мірою зумовлене організаційно-технологічним компонентом дистанційного освітнього процесу та пов'язується з проектуванням і забезпеченням функціонування електронного освітнього середовища в умовах дистанційного навчання.

На адміністрацію школи покладається забезпечення організації діяльності закладу освіти в умовах режиму дистанційного навчання, узгодження правил та розклад взаємодій усіх учасників освітнього процесу для виконання освітніх програм закладу. Завдання керівника закладу освіти – обговорити зміну форм навчання з педагогічним колективом, обрати онлайн платформу, організувати й запровадити навчання з використанням дистанційних технологій, не перекладати відповідальність на вчителів, а допомогти їм колегіально обрати оптимальний варіант, зважаючи на технічні можливості школи, кожного вчителя та учнів. У свою чергу, завдання вчителів – організувати комунікацію з учнями і батьками. З урахуванням українських реалій, особливо важливими постають також завдання набуття всіма учасниками освітнього процесу цифрової грамотності й компетентності, а також створення безпечних умов цифровізації освітнього середовища.

З метою зменшення впливу карантинних заходів на якість освіти, Міністерством освіти і науки України було введено в освітню практику трансляцію відео уроків та онлайн-курсів. Всеукраїнська школа онлайн для учнів середньої та старшої школи працює як сучасний онлайн-ресурс для змішаної та дистанційної форм навчання від початку пандемії, коли вона була вперше запроваджена, та вже зарекомендувала свою ефективність. Онлайн-уроки

проводять, в основному, з дисциплін, з яких учні складають ЗНО: українська мова та література; біологія; математика; історія. Такі освітні портали, як BeSmart, EdEra, Prometheus, iLearn надали відеоконтент для українських школярів. Завдання педагогів у цей час – налагодження з учнями дистанційної співпраці, організаційно-методична робота, самоосвіта.

На окрему увагу заслуговує питання ефективної організації педагогічної взаємодії учасників дистанційного навчання в умовах карантину. Можливості інтернету та сучасних інформаційних технологій зумовлюють розвиток опосередкованої форми комунікаційного процесу. Традиційна парадигма освіти «викладач — підручник (інформація) — здобувач освіти» в умовах дистанційного навчання доповнюється новою схемою: «здобувач освіти — телекомунікаційні технології — викладач», що є тенденцію до розвитку опосередкованих форм організації педагогічної взаємодії. Для створення успішної педагогічної взаємодії необхідно проектувати умови, що сприяють: активному включенню всіх учасників освітнього процесу в обговорення і виконання дії при прийнятті рішень на різних етапах організації навчальної взаємодії; формуванню дослідницької позиції всіх суб'єктів освіти, коли подаються не готові знання, а їх освоєння відбувається у процесі активізації мисленнєвої діяльності, використання інтерактивних методів навчання; об'єктивації присутності на відео заняттях й активної участі в них (активного слухання, готовності до діалогу), що передбачає отримання постійного зворотного зв'язку; побудові партнерського спілкування, що означає визнання та прийняття цінності особистості кожного, його думки, інтересів, особливостей, прагнень, перспективи особистісного зростання.

Розвиток інноваційних освітніх технологій та сама форма дистанційного навчання на сьогодні в Україні вже відкриває багато нових можливостей. Як навчальні заклади, так і вчителі мають автономію, тож можуть налагоджувати співпрацю з учнями у будь-який зручний спосіб. Для учнів 1-11 класів завдання розміщуються на шкільному сайті на сторінці "Батькам" - "Карантин. Дистанційне навчання". Завдання дублюються класними керівниками через мобільний зв'язок з учнями та їх батьками. Для зворотного зв'язку та індивідуальних консультацій учнів з учителями-предметниками в цьому ж розділі подаються номери мобільних телефонів та e-mail. Деякі педагоги використовують месенджери для комунікації, такі як Viber, Telegram, інші використовують спеціальні платформи – Zoom, Moodle, Google Meet, Google Classroom. З урахуванням українських реалій, до організації дистанційного освітнього процесу почасти залучається по кілька освітніх платформ. Проте у віддалених селах ще все ж виникають проблеми з якісним інтернетом, і це ускладнює процес навчання. Також дистанційна форма навчання актуалізує завдання набуття всіма учасниками освітнього процесу цифрової грамотності й компетентності, створення безпечних умов цифровізації освітнього середовища.

Таким чином, технологічна та організаційно-методична координація діяльності учасників дистанційної освіти є важливою складовою проектування та ефективної організації освітнього процесу й варіативного електронного освітнього середовища на всіх етапах його подальшого функціонування. До

специфічних особливостей організації дистанційної освіти в умовах карантину можна віднести такі: потребує створення інформаційної бази для збереження та адаптування навчальних матеріалів до веб-середовища та викладення їх на веб-ресурсах; вимагає спеціального обладнання та передбачає спеціалізовану організацію роботи учнів; вимагає врахування специфіки розробки, побудови та опублікування (представлення) матеріалів у віртуальному середовищі, включаючи також психологічні особливості роботи у віртуальному середовищі (структурування, час роботи, особливості сприйняття, уваги, дизайн та колірну гамму, можливості та особливості організації діалогу і самостійної роботи, специфічної взаємодії в системі «людина – машина» тощо). Ці особливості є також предметом постійного вдосконалення з орієнтацією на створення умов ефективної дистанційної освіти і на перспективу.

Список літератури:

1. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / кол. автор. ; за заг. ред. О.М.Топузова ; укл. М.В.Головко. Київ : Педагогічна думка, 2021. 192с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Dystantsiynе-navchannia.pdf>. Дата звернення: Січень, 21, 2022.
2. Трубачева С., Мушка О. Організаційно-педагогічні особливості проектування дистанційної освіти в умовах карантину. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С.58-65. URL: http://uej.undip.org.ua/Zhurnal/2020/3/Statti_2020_3/6.pdf
3. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології* : монографія. К.: Атіка, 2005. 140 с.
4. Варзар Т. М. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. URL: <http://rius.kiev.ua/institute.html> Дата звернення: Травень, 21, 2020.